

A Dugonics Társaság két korszaka

A ki egy kor irodalmi életéről akar képet kapni, az irodalmi-művészeti folyóiratokból tájékozódhat. Ahol nincs rendszeresen megjelenő irodalmi orgánus, összekapcsoló irodalmi társaság, ott egyszerűen nincs figyelemre méltó irodalom sem. És ha valahol igazán szükség van ezekre a fórumokra, az a fővárostól távollevő vidéki szellemi élet. „A magyar vidék, ha műveltség ügyében tájékozódást keres, ha irodalmi-művészi gyarapodásnak érzi szükségét, önkéntelenül is Budapest felé fordul. Nem kívánatos azonban, hogy ez a fejlettség és gazdagság a maga delejes hatásával elszívja a vidék sajátos műveltségteremtő erőt, akadályozza jellegzetes színeinek kibomlását...” Keresztúry Dezsőtől idéztük e gondolatokat, melyeket „beköszöntöként” fűzött a Vándortűz c. lap induló számához, 1946. december 1-én. A Vándortűz a magyar irodalmi társaságok időszakai értesítője volt, célja a vidéki irodalmi központok összekapcsolása. A vidéki irodalmi társaságok, „a magyar irodalom szétágazó útjére” 1945 után egymás után keltek újra életre. Sárospatakon a Fáy András Társaság, Szombathelyen a Vasi Írók Társasága, Debrecenben az Ady Társaság, Nyíregyházán a Bessenyei Kör. És talán a legelső között Szegeden a Dugonics Társaság, pontosan 40 éve, 1946. október 20-án.

A Dugonics Társaság nagy múltú, nagy fényű irodalmi társaság, 1892. november 20. óta működött: alakuló ülése 1892. okt. 11-én volt. 50 éves évfordulójára írja a Délmagyarország munkatársaként Madácsy László: „A Dugonics-Társaságnak Szeged szellemi életének felvirágoztatásában óriási szerep jutott. Rövid időn belül az ország legnevesebb írói és költői megfordultak felolvasóasztalánál pályaművek kitűzésével, a múlt nemes hagyományainak ápolásával, érdemes íróknak műveik kiadásával...” Az 1942-ben megjelent jubileumi kötetben: „A Dugonics-Társaság 50 éve — 50 titkári jelentés tükrében” sok érdekességet tartogat. Példaként hozhatjuk az első év eredményeiről szóló titkári jelentés adatait. A megalakult társaságnak 38 rendes tagja volt. Az első év pályázatai: 1. Szeged és Délmagyarország (jutalom 400 korona) — nyertes: Reizner János, 2. Novellapályázat (jutalom 200 korona) — nyertes: Tömörkény István, 3. Költői-beszély-pályázat (jutalom 200 korona) — bár beérkezett 15 pályamű, díjat nem adtak ki. Érdekes adat még,

hogyan 1894-ben a társaságnak tudományművelődési osztálya (33 tag) és külön szépirodalmi osztálya van (21 tag). A tiszteletbeli tagok száma 8, a pártoló-tagoké 127, az alapítóké 43. Az alapító tagok között olyan egyesületeket találunk, mint a Szegedi Kereskedelmi Testület, a Szegedi Kaszinó, a Szeged—Csongrádi Takarékpénztár stb.

A Dugonics Társaság indulási jel-szava: „munka”. És, hogy milyen sokat dolgoztak, győz meg az ötven év titkári beszámolóinak sora, közöttük Békefi Antalé, Tömörkény Istváné, Móra Ferencé, Banner Jánosé, Diósi Gézáé és Fribás Oszkáré. Az 1942-es jelentés összegezi a kezdetek óta 347 főlolvasóülésen 1200 előadás hangzott el, a megjelent kiadványok bizonyítják az intenzív szellemi munkát. A jubileumi évben 10 főlolvasó ülés, Tömörkény István emlékére ünnepi ülés és Tömörkény szobor felállításának terve is szerepelt. Ünnepi rendezvény még a Dugonics-emlékiállítás a Városi Múzeum nagytermében. A kiállítás jelentőségét a Délmagyarországban Madácsy László ismerteti, aki szerepel a rendezők között, Banner János elnök, Krammer Jenő titkár és Párducz Mihály társaságában. Madácsy Lászlót rendes taggá az 1941-es közgyűlésen választották, mellette Balogh Anyost, Birkás Gézát, Halasi-Nagy Józsefet és Koltay-Kastner Jenő egyetemi tanárokat.

Természetes, hogy a Dugonics Társaság működése (1944. március 19-től) a háború alatt szünetelt, de 1946. október 20-án újraindult, most negyven éve. Sajátos missziót töltött be, újjászervezői között sokan ott vannak a régi tagok közül, hogy „új levegőben, új erővel és erőkkel, új idők változott kötelezettségével szolgálják a célt, a magyar szellemi élet istápolását és fellendítését.” A tisztújító közgyűlésről készített jegyzőkönyv szerint Sik Sándor, Beretz Péter, Mester János, Bucsy István, Czögler Kálmán, Mátray Ferenc, Bálint Sándor, Fribás Oszkár, Halasy-Nagy József, Birkás Géza, Polner Ödön, Sz. Szigethy Vilmos, Tóth László, Somogyi József, Szeghy Endre, Halász Pál, Aldobolyi Nagy

Miklós, Ábrahám Ambrus, Koltay-Kastner Jenő, Greguss Pál és Madácsy László jelennek meg. A belügyminiszter Marót Károly miniszteri biztost bízta meg az egyesület ügyeinek ideiglenes vitelével, aki 1946 március folyamán meggyőződött arról, „hogy a társaságnak semmi számbajövő vagyona nincs, és hogy jegyzőkönyvek, irattár, kiadványok, stb. feltalálható része semmi, a demokrácia szellemével ellenkező mozzanatot nem tartalmaz. Megítélése szerint az alapszabályok nem szorulnak semmi lényeges javításra, hiszen a társaság eredeti célkitűzése is különösen demokratikusnak nevezhető, amikor többek közt elsőrangú céljálul Szeged-tanyavilágának kulturális emelését tűzte ki.” A jegyzőkönyv tanúsága szerint ezután Banner Jánosról, a társaság legutóbbi elnökéről és Fribás Oszkáról, a társaság főtítkáráról emlékeznek meg, majd a miniszteri biztos javaslatot tesz az új tisztikar megválasztására. Elnöknek javasolják Sik Sándort, a kiváló tudóst és költőt, alelnöknek Beretz Péter főorvost, Sz. Szigethy Vilmos városi főlevéltárost és Bálint Sándor egyetemi tanárt, főtítkárnak Madácsy László egyetemi megbízott előadót és költőt, pénztárosnak Kovács József gimnáziumi igazgatót, ellenőrnek Czögler Kálmán tanügyi főtanácsost, számvizsgálónak Falta Marcell egy. magántanárt, Bucsy István ny. gimnáziumi igazgatót és Szeghy Endre főiskolai zenetanárt, végül igazgatósági tagoknak: Ábrahám Ambrust, Bartucz Lajos, Halasy-Nagy József, Koltay-Kastner Jenő, Polner Ödön, Kanyó Béla egyetemi tanárokat, Eperjessy Kálmán főiskolai igazgatót, Csefkó Gyula főiskolai tanárt, Halász Pál kanonokot, Kiss Ferenc miniszteri tanácsost és igazgatósági póttagoknak: Kutasi Ödön ig. tanítót és Mátray Ferenc gimn. tanárt. Ezután a „közgyűlés meleg és őszinte tapsal köszönti Sik Sándort, az új elnököt, aki a Társaság demokratikus hagyományai szerint bevezető beszédében programot ad. Hangsúlyozza, hogy a Dugonics Társaság merőben különbözik a vidéki dilettáns társaságoktól, hiszen múltjában olyan írók szerepeltek,

akik országos hírnévre tettek szert, és olyan tudósok is, akiknek neve nemcsak országos, de európai viszonylatban is közismert. Sik Sándor programja két pontban foglalható össze: 1. A vidékre való kiszállás jelentősége, a vidék kulturális nevelése. 2. A mai értelmiség problémáinak tisztázása, a szétfutó erők összefogása olyképpen, hogy a társaság az értelmiség tisztulásának fókuszja legyen”. A program, láthatjuk, szűkszavú, az alapítóülésről készült jegyzőkönyv-dokumentum bizony jelzi, hogy vannak nehézségek. (E jegyzőkönyv és néhány más dokumentum csupán Madácsy László egykori főtítkár irodalmi hagyatékában található már meg.) De a társaság 39 taggal megkezdi működését, a nyári hónapok kivételével átlag havonként egyszer tart összejövetelt. Évkönyvet nem jelentetett meg, ezért tényleges munkájáról csupán egykorú hírlap-tudósításokból vagy a levéltárakban őrzött meghívók alapján kaphatunk képet.

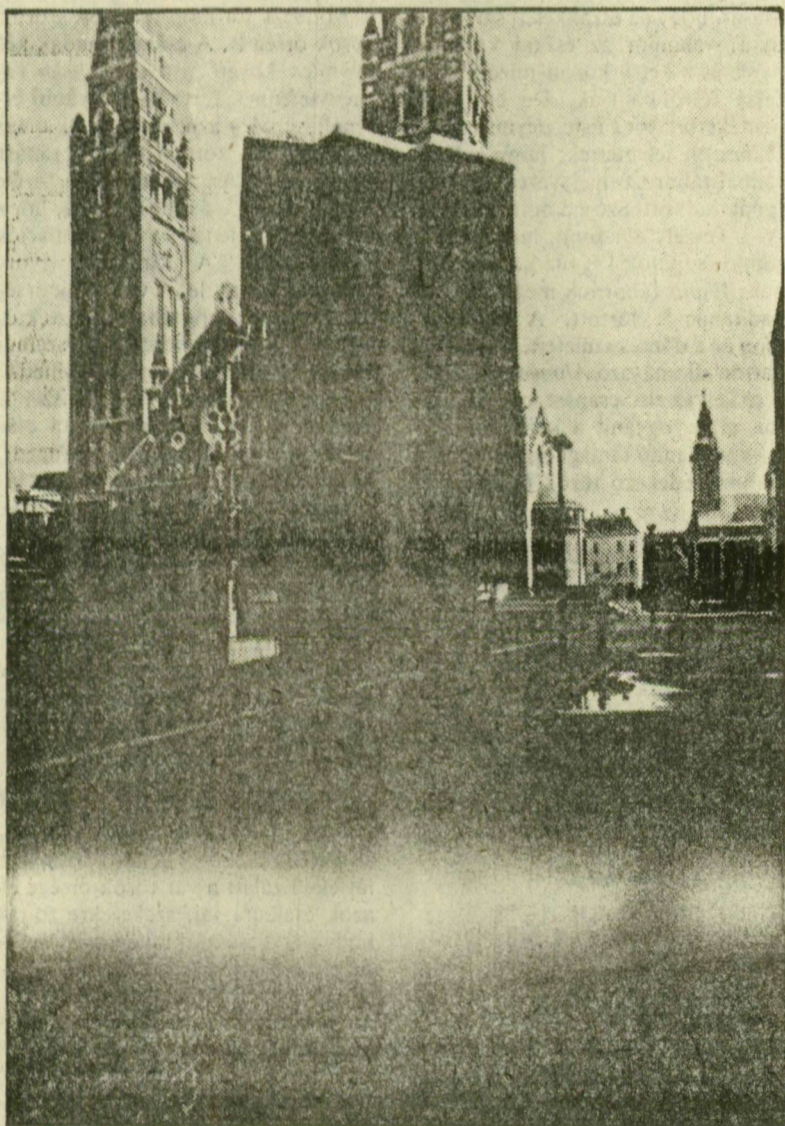
A Délmagyarország 1947-es évfolyamának számaiban három tudósítást olvashatunk üléseiről, Péter László tollából. Az első ülés három év után, vasárnap délután, január 26-án volt, a városháza közgyűlési termében. Megnyitót Bálint Sándor mondott, előadást tartott Halasy-Nagy József, a műveltség fogalmáról és a művelt emberről. A programban szerepelt még Madácsy László három versével és Sz. Szigethy Vilmos, aki Gárdonyi, Mikszáth szegedi életéről olvasott föl. A legközelebbi, február 16-i összejövetelről is híven tudósít a Délmagyarország. (Erdő-fészeként megjegyezzük, hogy ugyanez a szám adja hírül, 1947. március elsején megjelent Szegeden a Tiszatáj, tervezett főszerkesztő: Koltay-Kastner Jenő, szerkesztő Madácsy László és Péter László.) Ezen az ülésen budapesti előadók szerepelnek a Magyar Művészhetek Szegedi Programja keretében: Vojnovich Géza, az MTA főtítkára, Komjáthy Aladár, a Petőfi Társaság főtítkára, Rubinyi Mózsef — és helyi előadóként: Bálint Sándor. A harmadik ülés 1947. március 23-ára tehető. A programot a Társaság a sze-

gedi városrendezési problémáknak szenteli. Mindhárom tudósítás jelzi, a hallgatóság kisszámú, az érdeklődés lanyha, az üléseknek nincs nagy sikere, bár a célkitűzéseket igyekeznek betartani — úgy mint: a „vidék kulturális nevelése”. A Köznevelés 1948/14. számában olvashatjuk: „A Dugonics Társaság működése jellegzetesen alföldi munkaterületekre is kiterjedt, Szőregen, Alsóközponon, Hódmezővásárhelyen tartott előadásokat. A népi kollégiumok tehetséges fiataljait külön ünnepi ülésen mutatta be Szeged közönségének.” A Társaság működése tehát rendszeresen mondható, de anyagi támogatásban nem részesül, szinte semmi pénze nincs. Bár 1945 előtt anyagilag mindenkor jól állt, kapott örökségeket, a város hatósága jelentősen támogatta, de a háború megtépázta vagyonát, így a fennállást biztosítani rendkívül nehéz. Utolsó nagy fellobbanásként még 1948 márciusában ünnepi ülést tartanak a Nemzeti Színházban a forradalom 100 éves évfordulójára, amikor is Ortutay Gyula kultuszminiszter mond beszédet.

Am ugyanennek az évnek októberében az igazgató tanácsi ülésen kimondják, anyagi hiányában a működést szüneteltetni kell. Novemberben ugyan van még egy felolvasóülés — Mészöly Gedeon Puskin költszetéről tart előadást —, de ezután a dokumentumok a politikai felügyelő szervek bizalmának megvonásáról vallanak. A Magyar Államrendőrség Államvédelmi Osztálya felszólítja Madácsy László főtítkárt, hogy szolgáltatassa be három példányban a Dugonics Társaság tisztikarának személyi adatait. (1949. február 25.) Közben már 1949. február 10-én a szegedi Államvédelmi Osztály Aldobolyi Nagy Miklós titkártól átveszi a társaság iratait, s ezzel megszűnik a Dugonics Társaság létezni. (1950-ben a belügyminiszter hivatalosan is felszólítja a polgári egyesületeket.)

Az újjászületett Dugonics Társaság tehát, mondhatjuk, „tiszavirág” életű volt. Működése, az adott körülmények miatt, sem fényes, sem sikeres, sem elismert. (A Magyar Irodalmi Lexikon Dugonics Társaságról szóló fejezete meg sem említi az 1945 utáni 3 éves fennállást.) De létrejötté folyttonosságot jelentett Szeged irodalmi életében, összefogta az értelmiség színe-javát. Alapító tagjainak elhivatottsága, elkötelezettsége a szegedi művelődés szolgálatában ma is követésre méltó.

M. P.

PUSKÁS JÁNOS:

DÓM TÉR 1—4.

A szerzőnek a Szegedi Fotóklub III. negyedévi pályázatán díjazott képsora

